

SECCIÓ DE SENDERS

AE TALAIA

LA RUTA DE LA PAU

1a Etapa : LA FONTETA - SERRA DE PÀNDOLS - SANTA MAGDALENA
FONTCALDA - PRAT DE COMTE

14 de gener de 2001

HORARI PREVIST

Sortida de Vilanova i la Geltrú.	7	h
Gandesa. Esmorzar.	8.45	h
Sortida cap a la Fonteta.	9.15	h
La Fonteta. Inici de la caminada.	9.35	h
Llom serra de Pàndols. Reagrupament.	10.40	h
	10.50	h
Santa Magdalena. Reagrupament.	11.35	h
	11.45	h
Coll d'en Canar. Reagrupament.	12.40	h
	12.50	h
Fontcalda. Reagrupament.	13.55	h
	14.05	h
Prat de Comte. Dinar.	15.20	h
Sortida cap a Vilanova.	17	h
Vilanova i la Geltrú.	19	h

Notes.-

- ** Esmorzarem al bar de l'hotel Piqué de Gandesa. Dinarem a Prat de Comte (Hi ha dos restaurants: Bar Ruta (977428309), Alberg Ca la Jepa (977428278))
- ** L'horari de la descripció, que és còpia de la topoguia, sembla que és una mica *relaxat*. Amb aquest horari arribaríem a quarts de quatre! Si és possible, sense córrer, hauríem d'intentar arribar abans.
- ** Si us plau, sigueu puntuals, respecte els reagrupaments i vigileu que hi sigui tothom.
- ** Tingueu en compte que l'organització sempre pot modificar aquesta previsió d'horari en funció de com es vagi desenvolupant l'etapa (Condicions climàtiques, retards o avançaments imprevistos, etc).

SECCIÓ DE SENDERS

AE TALAIA

LA RUTA DE LA PAU

1a Etapa : LA FONTETA - SERRA DE PÀNDOLS - SANTA MAGDALENA
FONTCALDA - PRAT DE COMPTE

14 de gener de 2001

DESCRIPCIÓ DEL RECORREGUT

Des de la Fonteta fins al peu de la serra de Pàndols se segueix el GR-171-1. Després se segueix el GR-171 (Els senyals blancs i vermells del GR algunes vegades van acompanyats d'un colom blanc símbol de la Ruta de la Pau).

Horari		Quilometratge
Parcial	Total	
0.00	0.00	0.000

La Fonteta (380 m). Es deixa la pista de la Fontcalda al darrera i l'àrea d'esbarjo a la dreta. El GR-171-3 va a l'esquerra (nord-est), per la pista d'accés fins a la carretera C-235 (Gandesa-Tortosa) que se segueix cap a la dreta (est).

0.08	0.08	0.400
------	------	-------

Granja. Al davant seu es deixa la carretera i es va a la dreta per una pista antiga que més endavant es torna camí que passa pel fons del barranc de la Fonteta. Es travessa la carretera pel pas subterrani i, passat el tub, es gira a l'esquerra per pujar el talús.

0.10	0.18	1.050
------	------	-------

Carretera vella. Es va a l'est.

0.05	0.23	1.350
------	------	-------

Carretera C-235 (340 m). Es va a l'esquerra aigües avall.

0.15	0.38	1.800
------	------	-------

Bifurcació. Es deixa la carretera i es va a la dreta; tot seguit es va a l'esquerra fins a un pla d'herba el qual es passa per la dreta, en direcció sud-est, fins al talús del barranc. Es davalla amb precaució i es va a l'esquerra.

0.05 0.43 2.000

Barranc de la Fonteta (320 m). Sota d'uns cables; hi ha un pal indicador. Punt de confluència amb el GR-171 que, al recte va cap a la serra de Cavalls i a la dreta puja cap a la serra de Pàndols. Es deixa el llit del barranc i es va a la dreta (nord-est), tot girant a la dreta (est), per un camí que puja fort i després va cap al sud.

0.20 1.03 2.770

Serra de Pàndols (696 m). Un cop al llom de la serra es va cap a la dreta (oest).

0.07 1.10 3.200

Bifurcació. Es deixa el llom i es va a l'esquerra voltant per damunt de la capçalera de la vall Closa.

0.13 1.23 3.770

Llom (700 m). A les envistes de Santa Magdalena, el sender va a la dreta i deixa un camí a l'esquerra.

0.20 1.43 5.000

Cruïlla (580 m). Hi ha un pal indicador. Per l'esquerra, punt de confluència amb la variant del Pinell de Brai que segueix l'itinerari del PR-C27. La Ruta de la Pau va al sud, recte, per sota d'un mur de pedra.

0.03 1.46 5.230

Collet de la Salve. A l'esquerra hi ha una imatge de la Mare de Déu.

0.02 1.48 5.380

Santa Magdalena (600 m). Des de l'àrea d'esbarjo, entre la font i els fogons, la Ruta de la Pau gira a l'esquerra i puja al sud-oest per les escales. Al capdamunt de les escales va uns metres a l'esquerra i, tot seguit, a la dreta per un camí.

0.10 1.58 5.880

Cruïlla (Pal indicador) (680 m). Per l'esquerra (sud) puja la derivació que en pocs minuts va fins a la cota 705 de la Serra de Pàndols (uns cent metres en pujada), on hi ha un monument promugut per membre de la Lleva del Biberó. En aquest punt el PR-C27 se separa del GR-171 i va per la zona d'aparcament cap a Gandesa tot passant pel puig Cavaller. La Ruta de la Pau va al sud-oest, deixa l'aparcament a la dreta i baixa per un camí, el qual, més endavant, es torna camí de balcó.

0.20 2.18 7.130

Bifurcació. Prop d'un collet; se segueix de balconada sobre l'espectacular tallat de la serra.

0.04 2.22 7.480

Bifurcació. Es va a l'esquerra (sud) per una pista al final de la qual se segueix a l'esquerra per un camí. Més endavant es passa un collet i es va per un camí de balcó molt espectacular.

0.21 2.43 8.780

Bifurcació. En un revolt del camí se segueix recte per un altre camí.

0.01 2.44 8.830

Coll d'en Canar (500 m). Hi passa la carretera de la Fonteta a la Fontcalda; es pren la carretera a la dreta, es passa el coll i es davalla.

0.09 2.53 9.430

Bifurcació. Es deixa la carretera i es va a l'esquerra (sud-oest) per un camí que baixa cap al fons de la vall del Frare. Mes avall es deixen les runes d'un maset a la dreta.

0.25 3.18 10.980

Mas. Un cop passat, el camí gira a la dreta i segueix baixant.

0.05 3.23 11.280

Bifurcació. Al peu d'una torre elèctrica es pren una pista que va a l'esquerra (sud-oest).

0.02 3.25 11.430

Bifurcació (310 m). Es va a la dreta tot deixant un camí i una barraca a mà esquerra.

0.01 3.26 11.510

Bifurcació. Al fons de la vall es pren una pista que va a l'esquerra en el sentit de les aigües.

0.12 3.38 12.380

Edificis (200 m). Es deixen a la dreta. A 100 metres es deixa la pista de la dreta que travessa el torrent, és l'aiguabarreig de la vall del Frare amb el riu Canaletes. El GR va recte (sud-oest) i seguidament gira al sud.

0.05 3.43 12.680

Estret de la Canaleta. El GR va per la riba esquerra per un camí encimentat.

0.05 3.48 13.080

Ermita i balneari de la Fontcalda (180 m). Hi ha un pal indicador. El GR-171 creu el riu Canaletes pel pont i va per l'altra riba tot remuntant per la pista enquitranada.

0.05 3.53 13.450

Bifurcació. En una corba, abans del túnel, el camí va a l'esquerra (sud-oest) tot pujant per un camí entre oliveres.

0.30 4.23 14.580

Coll de la Salve (380 m). La Ruta de la Pau segueix el camí vell.

0.05 4.28 14.980

Bifurcació. A la vora d'uns camps, es va a la dreta (sud) tot pujant per un camí. Quan el camí és quitranat es va per ell.

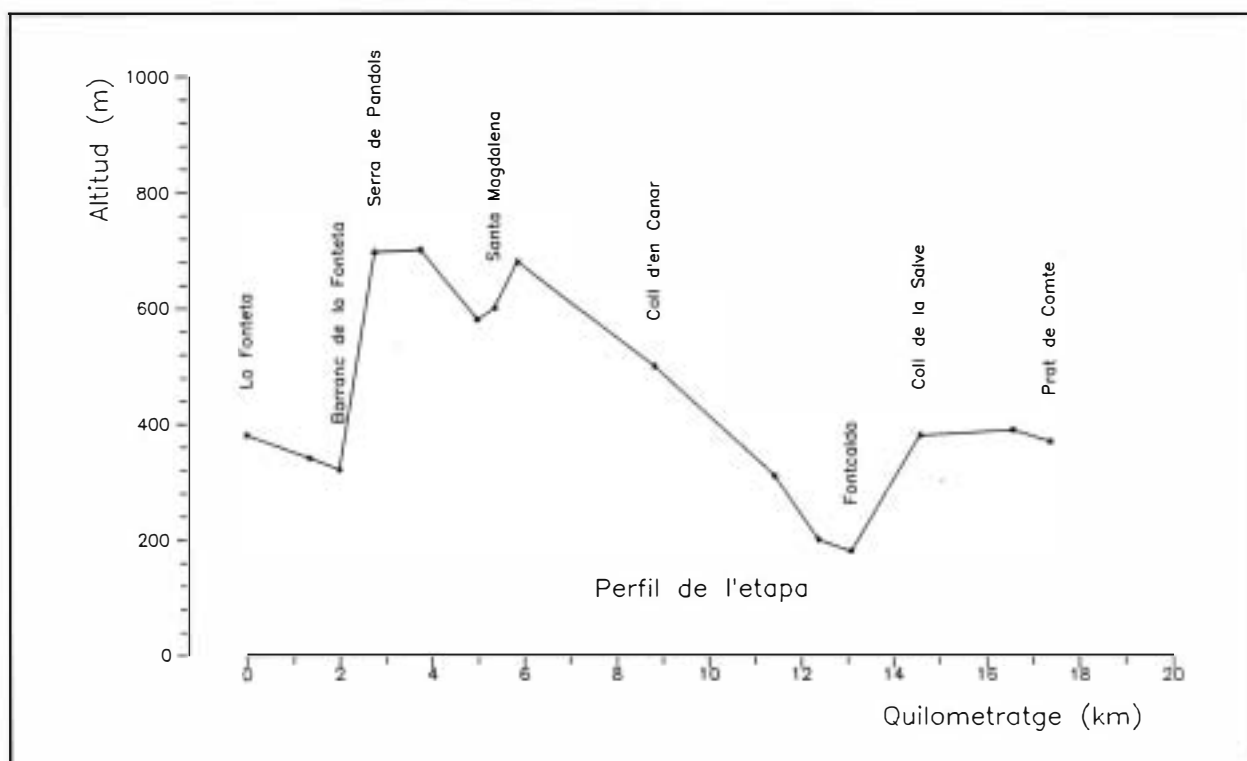
0.25 4.53 16.580

Bifurcació (390 m). Es va a l'esquerra fins a la carretera T-361, de Prat de Comte a l'antiga estació; es gira a l'esquerra i es deixa el cementiri a la dreta. Més endavant, i també a la dreta, es deixa una granja. En entrar a Prat es va pel carrer de Josep Major.

0.10 5.03 17.380

Prat de Comte (370 m). Cruïlla del carrer de Xerta amb el d'Horta de Sant Joan.

Equip de preparació: Mariano Guerra, Manuel Izquierdo i Agustí Poch.

LA BATALLA DE L'EBRE

La batalla de l'Ebre que durà 116 dies, des del 25 de juliol al 17 de novembre de 1938, i en la qual es decidí l'èxit de les tropes franquistes sobre les forces republicanes de Catalunya, tingué per escenari la ribera dreta de l'Ebre, des de Faió a Xerta, amb una especial incidència a la Terra Alta.

Els fets començaren la nit del 25 de juliol quan els republicans varen creuar l'Ebre i conseguiren establir una línia d'atac de les muntanyes de la Fatarella a Vilalba dels Arcs, Gandesa, la serra de Cavalls i la serra de Pàndols. El 3 d'agost el front tenia un desenvolupament lineal d'uns 35 km.

L'avanç republicà a la dreta de l'Ebre el feren forces del cinquè cos de l'exèrcit per Miravet i Benifallet i del quinze cos per Riba-roja, Flix i Ascó. Es féu un ràpid avanç, però els exèrcits franquistes el deturaren a la Pobla de Massalua, Vilalba dels Arcs i Gandesa. Gandesa, situada en un nus de comunicacions, era l'objectiu principal dels republicans, que arribaren fins al cementiri de la població, però no la pogueren ocupar davant la resistència de les tropes del general Franco. Això féu canviar de tàctica i les tropes republicanes es fortificaren al puig de l'Àliga, Sant Marc, Pàndols i l'Obaga de la Fontcalda, mentre les tropes franquistes feien atacs des de la població per tal d'expugnar-los.

Les tropes de Franco, després de reduir la bossa de Mequinensa el 7 d'agost, muntaren una contraofensiva contra les forces que ocupaven la serra de Pàndols. L'atac durà 5 dies, del 10 al 15 d'agost, però no reixí per l'heroica resistència dels republicans. Aquest fet i les nombroses baixes sofertes els féu canviar de tàctica i atacaren per Vilalba i Corbera, des del 19 d'agost al 3 de setembre, amb l'intent d'arribar al nus de comunicacions de les Camposines, lloc on no aconseguiren arribar fins a l'inici d'octubre.

Guanyat així el flanc nord de la comarca, a la fi d'octubre fou atacat i guanyat el nucli de resistència de la serra de Cavalls, que fou seguit immediatament pel sector de Pàndols i de Sant Marc, fins aleshores inexpugnables. L'exèrcit republicà s'hagué de retirar a l'altre costat de l'Ebre i d'aquesta manera caigueren en el termini de dotze dies els llocs de Miravet, Benissanet, Móra d'Ebre, la Fatarella i Riba-roja, i el 17 de novembre s'evacuava Flix. Amb això la guerra continuà fora de la comarca, però per poc temps puix Barcelona cauria a finals de gener de l'any següent.

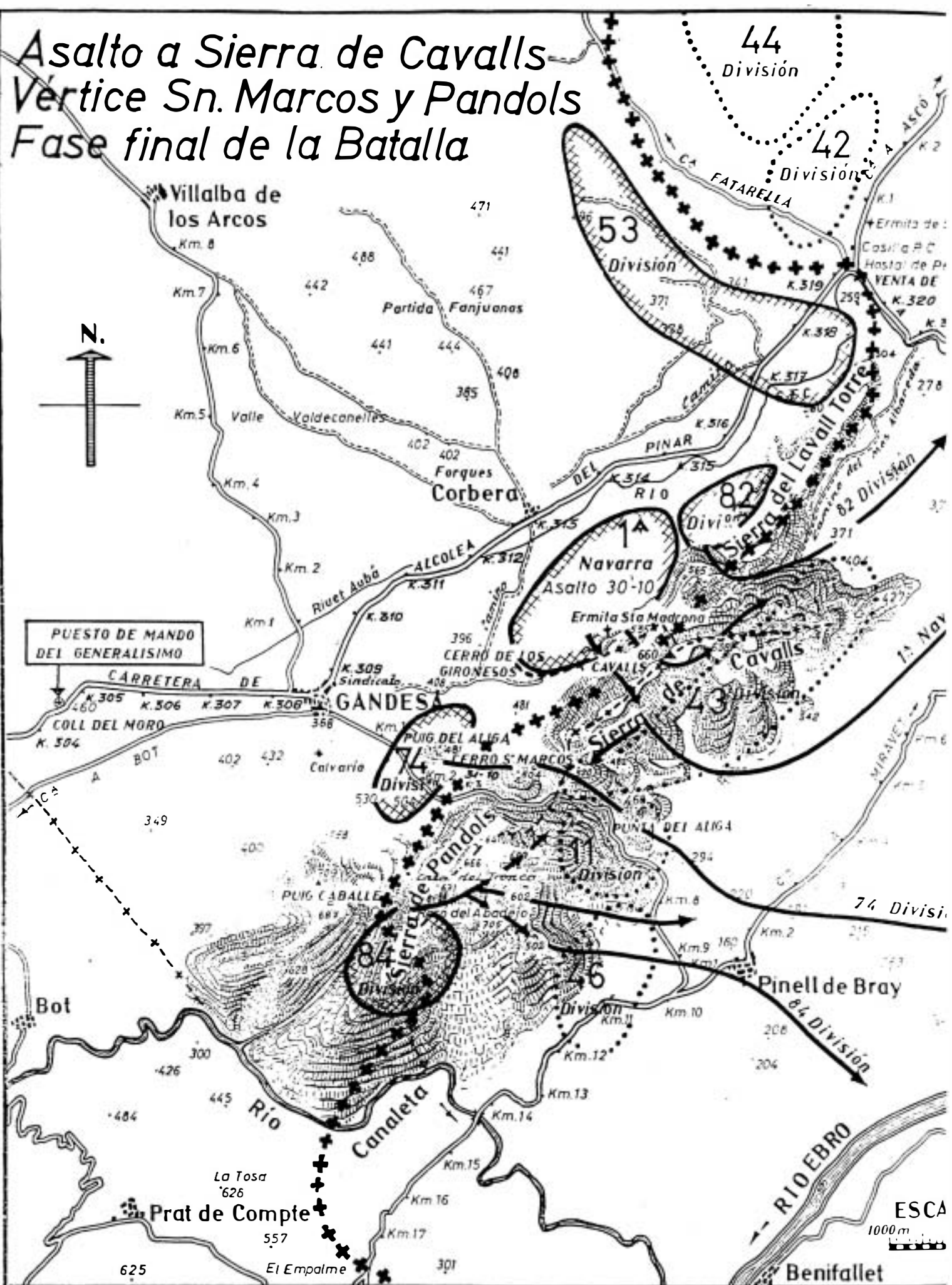
En aquesta batalla es calcula que hi moriren uns 50.000 homes, d'ells prop de 30.000 de la part republicana.

EL SANTUARI DE LA FONCALDA

El lloc més important del terme de Gandesa, fora de les serres de Pàndols i de Cavalls, famoses pels fets de la darrera guerra, és el balneari i santuari de la Fontcalda, al sud del terme, a l'engorjament del riu Canaleta, entre les serres de la Mola de la Fusta a llevant i del Crestall a ponent. Es troba en un lloc aspriu i feréstec, de difícil accés per una pista forestal de 12 km, bé que molt vinculat amb la ciutat i l'espiritualitat dels gandesans. És documentat des del segle XIV: a la fi d'aquest segle o principi del següent un grup de frares trinitaris procedents, sembla, de Tortosa, hi iniciaren una comunitat conventual que durà pocs anys per les dificultats de supervivència en el lloc.

Rep el nom d'una font d'aigua minero-medicinal que brolla a 25 °C a l'esquerra del riu Canaleta, no lluny del santuari. Són aigües que duen clorur i carbonat càlcic, sulfat de magnesi i clorur sòdic, cosa que feu que s'explotessin amb fins terapèutics des del segle XVIII, bé que eren ja conegudes i utilitzades per gent del rodal des de sempre. A mitjan segle passat hi havia erigits quatre edificis per a hostatge dels banyistes o gent que acudia allà per les cures, amb un total de 52 habitacions. Avui dia s'ha convertit en lloc d'estiueig.

Asalto a Sierra de Cavalls
Vértice Sn. Marcos y Pandols
Fase final de la Batalla

L'antiga capella, en tot cas no anterior al segle XVI, puix que totes les notícies anteriors són fins ara pura hipòtesi o relació de cronistes poc fiables, era davant l'església actual, en l'anomenada casa de l'ermità. Aquesta casa, ara ruïnosa, té als seus baixos l'antiga capella i formant els pisos de la casa hi havia la residència de l'ermità i el lloc on s'allotjaven els prohoms de Gandesa quan hi anaven. Creiem que és la capella que es diu començada en un document, de l'any 1544, en què es dóna llicència a Joan Timoneda, terciari de Sant Francesc i ermità de Fontcalda per acaptar per tota la diòcesi de Tortosa per acabar l'església. Segons un altre document encara no s'havia acabat el 1564. Una tradició diu que la capella anterior, si és que va existir era prop de la font, en un amagatall de les roques, que fou el lloc on, segons la mateixa tradició, un pastor va trobar la primitiva imatge de la Mare de Déu, malmesa el 1936.

L'actual santuari fou edificat a partir del 1753 i acabat el 1756 segons la data gravada a la llinda per Mn. Antoni Soler. És un edifici neoclàssic amb porta a ponent senzilla, emmarcada de pedra, d'una nau amb petit transsepte i cúpula i un campanaret d'espadanya. És en conjunt un edifici sobri, però capaç i harmoniós, amb quatre altars laterals i cambril. La devoció de la comarca l'ha convertit en un anomenat lloc de devoció mariana, on es fa tradicionalment l'aplec el segon diumenge de Pasqua. El 1979 es millorà l'església amb un nou altar gràcies a l'impuls de Mn. Miquel Romero i el 1982 es reconstruí una part dels hostatges: es renovaren 16 habitacions i una plaça de 700 m².

EL FERROCARRIL DE LA VAL DE ZAFÁN

El primer projecte d'aquesta polèmica línia fèrria que havia de relligar l'Aragó amb la seva sortida mediterrània més curta, una vegada l'Ebre deixà de ser una via de comunicació adient, contemplava la construcció d'una línia de Saragossa al port de Sant Carles de la Ràpita i fou realitzat el 1865. Però el Pla General de Ferrocarrils de 1877, que marcà les normes bàsiques d'expansió de la xarxa ferroviària de la Restauració, no va incloure aquesta línia i el projecte s'arraconà.

Se'n tornà a parlar uns quants anys més tard, i el 1882 la Companyia del Ferrocarril de Val de Zafán a Sant Carles de la Ràpita, obtingué la concessió per a la construcció de l'esmentada línia, que havia de passar per Tortosa, Alcanyís i la Pobla d'Híxar. Les obres començaren el 1887, però es paralitzaren el 1893 per problemes econòmics de la companyia. Malgrat això, el 1895 entrava en servei el primer tram entre Alcanyís a la Pobla d'Híxar, on enllaçava amb la línia Saragossa-Barcelona. Però calgué esperar mig segle perquè el tren arribés a Tortosa, el 1942. Aquesta línia mai no tingué una gran volada, puix que la major part del tràfic havia estat captat per la línia dels directes que de Barcelona anaven a Saragossa i Madrid per Tarragona, Reus, Móra la Nova i la Pobla d'Híxar i per la carretera d'Alcolea del Pinar a Tarragona per Alcanyís, Gandesa i Reus.

Tot i que la infraestructura de l'últim tram fins a Sant Carles de la Ràpita també fou construïda, exceptuant-ne l'estesa dels rails, no arribà mai a entrar en servei. El 1962 el Banc Mundial recomenà el desmantellament d'aquesta línia perquè era deficitària. El 1969 l'enfonsament d'una part d'un dels túnels existents entre el Pinell de Brai i Prat de Comte motivà la suspensió d'aquest darrer tram i s'hagué d'habilitar un enllaç provisional per carretera mentrestant es realitzaven les obres de reparació. Però aquestes obres mai no es portaren a terme i el 16 de setembre de 1973 quedà suspesa definitivament l'explotació de tot el tram la Pobla d'Híxar-Tortosa; finalment, el 30 de març de 1978 hom autoritzà el seu desmantellament.

GOIGS A LLAOR DE LA MARE DE DEU DE LA FONTCALDA

QUE ES VENERA
DE LA CIUTAT
BISBAT DE

EN EL TERME
DE GANDESA
TORTOSA

*Ja que en la Fontcalda feu,
Verge, tanta meravella:
als que us visiten en ella
dau-los salut, puix podeu.*

En lo terme de Gandesa
lo cel ha volgut donar
una aigua tan singular
que sana la gent opresa,
Verge, ja que lo món creu
ser vostra tal meravella,
als que us visiten en ella
dau-los salut, puix podeu.

Es aigua meravellosa
la d'esta font en la terra,
puix a qui la heu, desterra
tota passió dolorosa:
sent Vós la que ens socorreu,
sagrada mare i donzella,
als que us visiten en ella
dau-los salut, puix podeu.

Fontcalda i sagrada vena
sou, Verge, amb l'Esperit Sant,

que encengué del seu foc sant
i us féu font de gràcia plena:
ja que a vostra font volem
dar d'eix foc una centella,
als que us visiten en ella
dau-los salut, puix podeu.

Senyal de vostre valor,
és beure d'esta font santa,
té contra mals virtut tanta
per nàixer l'aigua amb caldor;
on tot malalt, amb temps breu
sana de qualsevol mella,
als que us visiten en ella
dau-los salut, puix podeu.

En aquesta font se troba
remei a tot accident,
puix en ella tot dolent
sanitat complida cobra,
i perquè Vós ho volem
se fa tanta meravella,
als que us visiten en ella
dau-los salut, puix podeu.

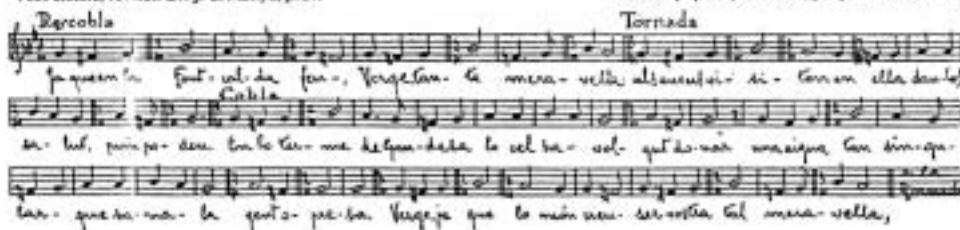
Esta font meravellosa,
Verge, se consagra a Vós,
on tot fet meravellós
és de vostra mà gloriosa:
puix en Vós lo Fill de Déu
s'encarnà, restant donzella,
als que us visiten en ella
dau-los salut, puix podeu.

Molts de graves malalties
ja de metges relinqüits,
en esta font favorits
sans veiem los demés dies;
per ço que d'ells vos doleu,
oiu, Verge, sa querella,
als que us visiten en ella
dau-los salut, puix podeu.

Puix amb esta aigua sabeu
obrar tanta meravella,
als que us visiten en ella
dau-los salut, puix podeu.

Text clàssic, revisat: Dr. J. B. Marjà, prev.

Música popular, recollida, pel prof. M. Marín.

V. Ora pro nobis Sancta Dei Genetrix.

R. Ut digni efficiamur promissionibus Christi.

OREMUS

Concede nos famulos tuos, quaesumus, Domine Deus, perpetua mentis et corpori sanitate gaudere, et gloriosa beatæ Mariæ semper Virginis intercessione, a praesenti liberari tristitia, et aeterna perfrui laetitia. Per Christum Dominum nostrum.
- R. Amen.

(Amb llicència eclesiàstica)

PRAT DE COMTE

El municipi de Prat de Comte d'una extensió de 26.39 km², és situat al nord-est dels Ports de Be-seit, al límit amb la comarca del Baix Ebre, al vessant septentrional del tossal d'en Grilló (1076 m), vèrtex geodèsic que fa de trifini entre Prat de Comte, Horta de Sant Joan i Paüls dels Ports. Tot el terme és força accidentat, si bé les alçades majors, la Mola Grossa (1045 m), la Mola Rasa (642 m) i el tossal dels Corrals (741 m), són a migdia de la carretera de Vall-de-roures que segueix aproximadament el traçat del barranc dels Correlassos o de Prat, just al límit meridional del poble. Solquen el terme diversos petits barrancs, entre els quals cal destacar el dels Masets, el de Masdengarrofets i el citat anteriorment dels Correlassos; al nor-est, fent de termenal amb Gandesa hi ha el riu de la Canaleta.

Tot i que el municipi sempre ha estat un dels més pobres de la Terra Alta, durant el segle passat i principis d'aquest tingué una bona producció agrícola i ramadera. Hi havia una fàbrica d'aiguarent i, el 1860, és documentat el Molí de la Farina. Actualment, però, la regressió demogràfica és molt important. El barranc dels Corralassos ha tingut una gran incidència econòmica en el poble; les seves aigües serveixen per a regar els petits horts que han abastat pràcticament tota la població durant segles i anteriorment foren aprofitades per moure els molins de farina. Encara avui són visibles els assuts que desvien part de les aigües cap a grans safareigs des d'on es canalitzaven vers els molins.

El lloc de Prat de Comte es formà probablement després de la seva conquesta, a la baixa edat mitjana tot i que no s'han trobat notícies documentals del seu origen. Al segle XIV pertanyia als Hospitalers i era integrat en la Comanda d'Horta de Sant Joan. El poble fou saquejat pels mercenaris dels exèrcits castellans en plena Guerra dels Segadors i posteriorment també patí els efectes dels Guerres Carlines. A la veïna serra de Pàndols, a l'estiu de l'any 1938, es lliuraren cruentes batalles entre l'exèrcit republicà que hi havia pres posicions i les tropes franquistes. Quan a finals d'octubre, els republicans s'hagueren de replegar, el poble s'evacuà i fou saquejat pels feixistes.

El poble de Prat de Comte (364 m; 257 h, el 1981) és enlairat a l'esquerra del barranc dels Correlassos i de la carretera. L'església parroquial dedicada a Sant Bertomeu fou reconstruïda després de la guerra civil en un estil eclèctic. El poble té una gran devoció a la Maré de Déu de la Fontcalda, el santuari de la qual està dins del terme de Gandesa però més a prop de Prat que d'aquella ciutat. La tradició diu que la va descobrir un pastoret de Prat dins d'una cova fet que va provocar disputes per la seva titularitat amb Gandesa.

LES DANSES DE PRAT DE COMTE

El folkloriste Joan Amades dedicà especial atenció als costums tradicionals de Prat de Comte, en particular a les seves danses. A l'obra *"Costumari Català. El curs de l'any"*, en el volum IV, en parlar de la festivitat de Sant Bartomeu, patró de Prat de Comte, fa una descripció de les danses que, en altre temps, es ballaven durant la celebració de la festa. Tot seguit transcrivim una part d'aquesta descripció.

"Per Sant Bartomeu fa la seva festa major el llogarret de Prat de Comte, a la Terra Alta, que havia estat una de les més interessants i curioses de les que ens són conegudes.

Antigament, i en temps que només recorda la tradició, la festa era organitzada per quatre veïns, seguint un ordre rigorós imposat pel costum. Eren designats per ordre de veïnatge, i per tant eren quatre veïns que vivien en altres tantes cases, una al costat de l'altra.

Els designats havien de curar de l'organització i de les despeses. Els anys que n'havien de tenir cura veïns rics i benestants, la festa era rumbosa i grassa, i quan tocava curar-ne a gent pobre, magra i trista. I com que els benestants viuen al centre del poble i els pobres al Raval, la festa era, uns anys

seguits, abundant, i uns altres de continuats, misèriosa. La veu popular diu que anava de set en set anys. Hi ha documents de literatura popular al·lusius al costum, que no transcrivim per ésser descarats.

Molt de temps enllà, la vigília s'havia fet una mena de concurs o de competició entre la fadrinalla, que sortia a fer un ball tan graciós com pintoresc, i el qui en resultava elegit com a més destre, a part del premi o joia material que se li donava, durant els dos primers dies de la festa era objecte de distinció entre els altres fadrins i per part de tot el poble en general, i exercia com un predomini entre el jovent. Per la consecució d'aquesta distinció honorària s'havien de fer tres diferents balls : el ball de l'ou, el ball de la llum i el ball del poll. No sempre es feien els tres. Cada any el batlle decidia quin s'havia de fer, i el pregoner feia públic per endavant el ball que es faria. Aquests balls sembla que no eren exclusius de Prat de Comte; el de l'ou també el ballaven al llogarret veí de Paüls, i el del poll havia tingut una àrea molt més extensa.

L'organització dels concurs i l'escenari de la competició eren sempre els mateixos, fos quin fos el ball escollit.

Es feia al vespre de la vigília, en havent sopat, a la plaça, a la llum d'una foguera o de teia cremada en un faster.

La gaita donava una volta per tota la població, seguida de la mainada; feien una passada com per convocar el poble a la festa. Passaven per les cases de totes les autoritats, primer per la del batlle i després per les dels regidors i les de les persones de respecte, que s'anaven afegint a la comitiva. La passada finia a la plaça, on es congregava tot el veïnat.

A un senyal del batlle, s'iniciava la festa amb un pregó oficial que començava amb la frase sagrada : "Per orde del sinyor Batle se fa saber" i seguia un convit al respecte, atesa la serietat de l'acte.

A un extrem hi havia clavada, a terra, una mena de llança o barra alta, al cim de la qual hi havia penjat el pollastre premi del concurs. Tot el poble seia a terra en rodona, les autoritats en primer terme.

En el ball de l'ou, el jovent ballava amb una cullera de fusta a la boca; damunt d'ella hi portaven un ou com més gros millor. El ball era lliure; podien accionar com volien, amb l'única condició que es belluguessin força per tal que resultés difícil de fer sostenir l'ou. Així que queia a terra, el ballaire restava fracassat i havia de retirar-se del ball; resultava l'heroi d'aquest el darrer al qual queia l'ou. Els balladors accionaven disposats en renglera, un al costat de l'altre. El pregoner es passejava per darrera el grup per tal de vigilar que tots els ballaires saltessin i es belluguessin força. Quan algun no se sotregava prou, li tocava el cap amb un bastonet; si el cop era suau, el prevenia que calia que es bellugués més, i si li donava un cop fort, li indicava que era tret del concurs i que havia de deixar el ball. Abans de començar la dansa, el batlle i les autoritats repassaven les culleres per comprovar que eren ben planes de buc i que no hi havia res per enganxar l'ou i fer-lo fàcil de sostenir.

El ball de la llum era així mateix lliure com el de l'ou; els ballaires podien accionar a llur gust i bellugar-se tant com volien i de la manera que volien. Portaven penjat a l'entreuix un gresol encès que els sotragava en saltar i guimbar, i com que balandrejava i es bellugava contínuament, el ble s'apagava amb facilitat i se'ls abocava la cassoleta de l'oli. Així que se'ls havia apagat el gresol, havien de parar de ballar i encendre'l altra vegada, i no podien tornar a accionar fins que estava encès. Els ballaires dueien a una mà un setrill d'oli per anar omplint el buc del gresol a conveniència i una candela encesa per a quan se'ls apagava el ble. El ballaire que trigava més estona a consumir tot l'oli del setrill i havia d'encendre el gressol menys vegades, sense deixar, però, de saltar i gambejar força, a criteri del batlle, rebia el premi.

La cursa de la llum o del gresol, de Prat de Comte, a la Terra Alta.

Tant pel ball de l'ou, com pel de la llum, s'embrutava molt la plaça, cosa que resultava un inconvenient per a les balles i per aquest motiu foren abandonats aquesta dos balls i es preferí el del poll, que no comportava la sutzura que es derivava del trencament de tants d'ous i del vessament de tant d'oli; per això ha perdurat molt més que els altres dos i ha tingut una àrea molt més extensa.

Els qui volien prendre part a la prova del ball del poll, acudien d'un a un i feien unes evolucions com de presentació. Quan el batlle feia un senyal amb la vara, havien de retirar-se. Quan, a judici de l'autoritat, ja havien sortit prou aspirants al concurs, el batlle denegava les admissions a la dansa. Aleshores començava la prova de resistència i d'enginy. Els moviments eren lliures; cada ballaire podia fer allò que volia, sempre en un pla d'esforç i d'originalitat dins del reduït abast que permet el ballar sol. Saltaven i giravoltaven a desdir; feien la roda, que consistia a donar una volta enlaira al moment de fer un salt. També era comú acompanyar el ritme de la tonada donant-se cops d'espardenya per tot el cos, talment com si s'acompanyessin amb una pandereta. Així mateix havia estat costum despullar-se completament nu, tot ballant i sense deixar de saltar i botre, i tirar ençà i enllà de la rodona les peces de roba que es treien. Quan el batlle aixecava la vara, el ballaire s'havia de retirar i cedir el seu lloc al qui el seguia. Quan havien ballat tots els qui havien estat admesos, les autoritats fallaven i donaven el pollastre al qui més s'havia distingit. En proclamar el nom, era de rigor que l'agraciat saltés per damunt de tota l'estesa dels espectadors i que d'un sol bot anés de fora de la rodona al centre del cercle, on rebia el premi de mans de l'alcalde. Després de donar una volta pel cercle amb el pollastre a la mà, que mostrava a tothom, d'un altre bot sortia del clos i anava a oferir el premi a alguna persona important, als peus de la qual posava la bèstia. La persona honorada amb l'ofrena no la solia admetre i agraiïa el gest amb un donatiu. La melodia del ball era feta al so de gralla.

Fa mols anys que aquest ball ha caigut en desuetud. El sentit del concurs i de la competició perduren sota la forma de curses, a les quals també han estat convertits el ball de l'ou i el de la llum, que, transformats en cóssos, han perdurat molt de temps i han arribat gairebé fins ara."

A PEU PER LA TERRA ALTA

Ara fa uns anys, l'escriptor Josep Mª Espinàs realitzà un recorregut a peu pels pobles de la Terra Alta. Fruit d'aquesta experiència fou un llibre anomenat "A peu per la Terra Alta", on explica les seves impressions i les anècdotes del viatge. En una de les jornades arribà a Prat de Comte procedent d'Horta de Sant Joan; pensava pernoctar-hi però es trobà amb la desagradable sorpresa que no hi havia cap fonda per la qual cosa hagué de continuar camí cap a la Fontcalda. A continuació fem una transcripció de la part del llibre on narra aquesta anada de Prat de Comte a la Fontcalda.

"A fora el sol és fort, realment, però l'aire lliure ens sembla més net i més animador que el del bar. Em fa impressió pensar que aquell bar, en el qual només hem trobat dos clients, és el "punt social" de Prat de Comte a la carretera. Pugem poble amunt, a poc a poc, perquè el camí cap a la Fontcalda surt de dalt.

No veiem ningú, pels carrers. La calor és densa, no m'estranya que Prat de Comte tingui un sol a l'escut. Diuen que el nom del poble, tan bonic, prové de "el prat donat pel comte", però on és el prat, on és el comte?... I encara més: on és la gent? L'últim enemic, per ara, del batec vital d'aquest poble ha estat la central d'Ascó, perquè bastants joves han marxat a treballar-hi.

L'únic que ve cap a nosaltres, per un carrer solitari, és una pudor insistent. Una mica més enllà passem per davant d'un rètol, és la carnisseria, i ara sabem d'on ha sortit la carn que ens han donat al bar.

Arribem a la plaça de l'església, dedicada a sant Bartomeu, que és un apòstol de vida bastant desdibuixada. Com el comte del prat.... La plaça és quadrada i seiem en un pedrís, a l'altre costat de l'església, a l'ombra. S'hi està bé. Tot seguit apareix un nen, amb una bicicleta, i es dedica a fer voltes, a ple sol. Només alguna vegada ens mira de reüll, però no crec que sigui casualitat, estic segur que ha vingut cap aquí perquè d'alguna manera ha descobert la nostra presència al poble. Som la novetat. Al cap d'un minut la Isabel em diu:

- Mira.

Ho ha dit amb veu molt baixa, i sense moure el cap. Intento mirar en la direcció de la seva mirada. En una casa hi ha una porta tapada per una cortineta d'aquelles de cordills i boletes de fusta. De moment no hi veig res d'estrany.

- No la veus, la mà?

Ara sí. Dos dels cordills que pengen estan una mica entreoberts per una mà, de la qual només es veuen els dits. Hi ha algú, al darrera, que ens observa d'amagat. Però no pensa que la mà li queda a la banda de fora de la cortina.

Durant uns pocs minuts tot continua igual: el nen voltant per la plaça amb la bicicleta i la mà entreobrint la cortina.

Aleshores toquen les quatre, quatre campanades enrogallades que passen per damunt dels nostres caps.

- Som-hi?

L'home que ha comparegut al bar de la carretera ens ha dit que prop de l'església n'hi havia un altre, de bar, encara que no s'hi podia menjar res. I que potser estarà tancat, ara. Una mica per ganes de beure aigua abans d'emprendre la caminada, i una mica per curiositat, busquem el bar que és a quatre passes. Està absolutament buit, només hi ha un noi rossenc assegut mirant la televisió. Li dema-

nem aigua i diu que en té a la nevera.

Nosaltres mateixos ens la servim. A la televisió fan una pel·lícula del Far-West.

Tornem al carrer i em sembla que la pel·lícula continua aquí fora: la pols, la solitud, l'aire que crema.

Primer hi ha una pujada incòmoda, però un cop dalt del turó el camí planeja i ben aviat comença a baixar. El paisatge es va obrint i es fa gairebé majestuós.

És un descens continuat, agradable a desgrat de la calor. Si no hi ha sorpreses, hi arribarem en poc més d'una hora, a la Fontcalda, que deu ser al fons, al peu d'unes muntanyes impressionants, que potser són la paret meridional de la serra de Pàndols.

Quan ja hem baixat molt, i passem a fregar uns roquissars molt alts, el camí gira i ens duu al davant d'una construcció estranya. Sorpresa: és una vella estació de tren, molt enrunada, solitària en el paisatge. Una altra imatge de Far-West L'estació conserva un rètol que diu: "Prat de Comte". El nom del poble on venim. Un poble que ja queda molt lluny. Quan aquest tren funcionava, ¿la gent havia de baixar aquí, en aquest desert, i fer la dura pujada de tants quilòmetres per arribar al poble? No m'estranya que aquest tren plegués.

Per continuar cap a la Fontcalda hem de seguir la via del tren, on creixen matolls, i passar dos túnels curts. No ens quedem tranquils fins que no veiem, al fons de la vall i a l'esquerra, unes cases que deuen ser el santuari. Trobem el camí que hi duu i la baixada és ràpida. Ara es veu clarament una església i dos edificis llargs que deuen ser on hi ha les cel·les.

Passo un pontet, sobre el riu, i me'n vaig ràpidament a investigar si podré dormir aquí. Ja tindré temps, després, d'observar que és això de la Fontcalda.

En un dels edificis, a tocar l'església, hi ha una porta i entro. És un espai més aviat fosc, amb un taulell de bar, curt. Diguem-ne la recepció. La meua pregunta obté una resposta aclaparadora:

- Ho sento, ho tenim tot ple."

Val a dir que aquestes coses li passen al senyor Espinàs perquè no es pren la molèstia d'informar-se mínimament dels llocs per on va.

BIBLIOGRAFIA

- ## Gran Geografia Comarcal de Catalunya.
Volum 11. El Priorat, la Ribera d'Ebre, Terra Alta i el Matarranya.
Volum 13. El Baix Ebre i el Montsià.
Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. (1ª Edició, 1981).
- ## Gran Enciclopèdia Catalana.
Fundació Enciclopèdia Catalana. Barcelona. (1ª Edició, 1969).
- ## Topoguia de la Ruta de la Pau.
Consell Comarcal de la Terra Alta (1999).
- ## Topoguia del GR-7-1. 4^{an} Fascicle: Garcia - Paüls.
Comitè Català de Senders de Gran Recorregut. (1ª Edició, 1988).
- ## Costumari Català. El curs de l'any. Volum V.
Joan Amades.
Salvat Editors. Edicions 62. Barcelona (1982)
- ## A peu per la Terra Alta.
Josep Mª Espinàs
Edicions La Campana. Barcelona (1ª Edició, gener 1989).
- ## Ruta per a conèixer la Terra Alta.
Centre Excursionista Gandesa.
Consell Comarcal de la Terra Alta. Gandesa (1990).
- ## Terra Alta.
Cicle "Coneguem Catalunya", 31 de maig 1987.
A.E. Talaia. Secció de Cultura.
- ## Ribera d'Ebre.
Mapa comarcal de Catalunya (30). Cartografia escala 1:50.000
Institut Cartogràfic de Catalunya. Barcelona (1995).

Agustí Poch, gener de 2001

